

ข้อมูลพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์

เนื่องจากการออกแบบศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทย ตั้งอยู่บนพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ ทำให้ผู้วิจัยต้องศึกษาพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ ในเรื่องของความสำคัญทางประวัติศาสตร์ แหล่งเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการออกแบบอาคารศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ มีรายละเอียด ดังนี้

- 3.1 ลักษณะขอบเขตของพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์
- 3.2 ความเป็นมาของพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์
- 3.3 การวิเคราะห์ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์
- 3.4 ของเขตการศึกษาแหล่งเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ และใกล้เคียง
- 3.5 การวิเคราะห์เส้นทางการท่องเที่ยวในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์
- 3.6 การวิเคราะห์แหล่งเรียนรู้ในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์

3.1 ลักษณะขอบเขตของพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์

ขอบเขตของพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ถูกกำหนดโดยแม่น้ำเจ้าพระยาที่ไหลผ่านล้อมรอบพระนครซึ่งอยู่ฝั่งพื้นที่ทิศตะวันตก และคลองอีก 3 สายที่อยู่รอบนอกแบ่งพระนครออกเป็น 3 ชั้น ได้แก่

1. คลองชั้นในสุด คือ คลองคูเมืองอันเป็นคลองที่ขุดขึ้นเป็นคูเมืองในสมัยกรุงธนบุรี มีปากคลองด้านหนึ่งอยู่ที่ปาก คลองตลาด และอีกด้านหนึ่งที่เชิงสะพานพระปิ่นเกล้าฯ

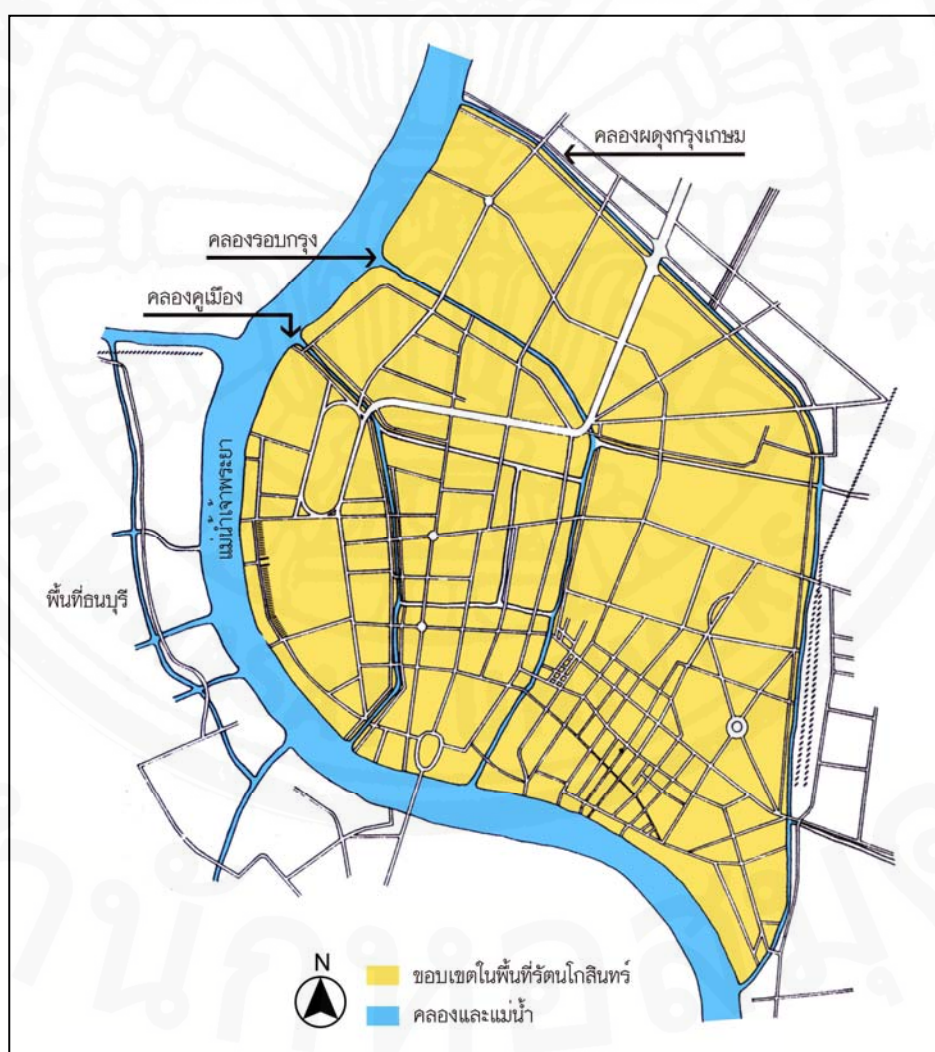
2. คลองรอบกรุง เป็นคลองที่ขุดขึ้นเป็นคูเมืองกรุงเทพฯ อย่างแท้จริงในปี พ.ศ. 2326 คลองนี้เริ่มต้นขึ้นที่ป้อมพระสุเมรุ เรียก คลองบางลำพู และไปสิ้นสุดที่บริเวณวัดเลียบ เรียก คลองโองอ่าง ตลอดสายทางของคลองแห่งนี้มีการสร้างป้อม ปรากฏและกำแพงเมืองขึ้น 14 แห่ง ในปัจจุบันยังคงเหลือป้อมปราการอยู่เพียง 2 แห่ง คือ ป้อมพระสุเมรุ บางลำพู และ ป้อมมหากาฬ เชิงสะพานผ่านฟ้าฯ

3. คลองผดุงกรุงเกษม ขุดขึ้นเพื่อขยายพื้นที่กรุงเทพฯ ออกไปให้กว้างขวางขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 และเป็นคลองคูเมืองชั้นนอกสุด เริ่มต้นตั้งแต่เทเวศร์ด้านหนึ่งและไปออกแม่น้ำเจ้าพระยาอีกด้านหนึ่งที่บริเวณใกล้ ๆ โรงแรมริเวอร์ไซด์ ทำนํ้าสี่พระยา

ด้วยลักษณะการแบ่งพื้นที่โดยคลองดังกล่าว เกาะรัตนโกสินทร์จึงมีลักษณะเป็นเมือง 3 ชั้น และมีความหมายโดยนัย ได้เป็น 2 กรณี คือ เกาะรัตนโกสินทร์ที่หมายเฉพาะส่วนชั้นในสุด อันเป็นเพชรแท้นยอดเรือนแหวน หรือที่เรียกว่า "หัวแหวน" ซึ่งเป็นที่ตั้งของวัดวาอาราม ปราสาทราชวัง และสิ่งก่อสร้างโบราณต่าง ๆ (ภาพที่ 3.1) หรือหมายรวมส่วนทั้งหมด ที่ถูกล้อมรอบด้วยคลอง 3 สาย ซึ่งขอบเขตพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ประมาณ 4.142 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 2,588.75 ไร่

ภาพที่ 3.1

ขอบเขตของพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์

ที่มา: แฉ่งน้อย ศักดิ์ศรี และคณะ, 2534. (ดัดแปลง)

3.2 ความเป็นมาของพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์

ในอดีตยุคดึกดำบรรพ์ราว 12,000 ปี พื้นที่บริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ทั้งหมดจมอยู่ใต้ท้องทะเลอ่าวไทย ซึ่งท่วมทับน้นบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาทั้งหมด แต่ทะเลอ่าวไทยในยุคนั้น มิได้อยู่คงที่ เพราะแผ่นดินโดยรอบงอกออกไปเรื่อย ๆ ตามปรากฏการณ์ธรรมชาติ ทำให้เกิดการทับถมของตะกอนหรือโคลนตมที่ล้นทะลักไหลมากับน้ำในแม่น้ำสายสายต่าง ๆ ส่งผลทะเลโคลนตม ขยายพื้นที่กว้างออกไปเรื่อย ๆ และกลายเป็นผืนแผ่นดินในที่สุด ต่อมาเริ่มมีชาวพื้นเมืองมาอาศัยอยู่ โดยทำมาหากินบริเวณชายฝั่งทะเล เช่น มาเลย์-จาม ชวา-มลายู มอญ-เขมร และ ลาว-ไทย ซึ่งกระจัดกระจายจากพื้นที่ภายในภาคพื้นหรือหุบเขาลงมารวมตัวกับกลุ่มคนที่อยู่ใกล้ทะเล ซึ่งเห็นได้ว่าคนกรุงเทพฯ ยุคแรกไม่ได้เป็นคนไทยทั้งหมด แต่ประกอบด้วยกลุ่มคนชาติพันธุ์หลายประเภท สามารถจำแนกกลุ่มใหญ่อย่างกว้าง ๆ ได้ราว 3 กลุ่มคือ คนพื้นเมืองดั้งเดิม คนต่างชาติ และคนสยามมีรายละเอียด ดังนี้

- 1) คนพื้นเมืองดั้งเดิม กลุ่มคนพวกนี้พบจากร่องรอยทางวัฒนธรรม เช่น แขนง ขอม ลาว พม่า มอญ มอญแสง(เงาะหรือข้า) จีน จาม ชวา
- 2) คนต่างชาติ กลุ่มคนพวกนี้ทับซ้อนอยู่ด้วยกัน 2 กลุ่ม มีทั้งกลุ่มพื้นเมืองที่อยู่ห่างไกลกับกลุ่มมาจากที่อื่น เช่น ยุโรป ตะวันออกกลาง เป็นต้น
- 3) คนสยาม คนพวกนี้ทับซ้อนอยู่กับคนพื้นเมืองดั้งเดิม กับคนต่างชาติ ซึ่งเรียกตัวเองว่า “ไทย” มีหลักแหล่งอยู่บริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยาเท่านั้น

ซึ่งความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของกรุงรัตนโกสินทร์เกิดหลังจากที่มีการสถาปนากรุงธนบุรีให้เป็นราชธานีได้เพียง 15 ปี โดยหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงปราบเหตุจลาจลภายในกรุงธนบุรีที่เกิดขึ้นในปลายรัชกาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชและสร้างความมั่นคงภายในประเทศแล้ว พระองค์ทรงย้ายราชธานีจากกรุงธนบุรีซึ่งอยู่ทางฝั่งตะวันตกมายังฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาและตั้งชื่อใหม่ว่ากรุงเทพฯ ทั้งนี้เนื่องด้วยสาเหตุหลายประการ คือ

1. พระราชวังเดิมของกรุงธนบุรีคับแคบ มีวัดชนาบอยู่ทั้ง 2 ด้าน คือ วัดแจ้ง (วัดอรุณราชวราราม) และวัดท้ายตลาด (วัดโมลีโลกยาราม) ทำให้ไม่สามารถขยายอาณาเขตของพระราชวังให้กว้างขวางขึ้นได้
2. พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ไม่ทรงเห็นด้วยที่จะให้พระนครแบ่งออกเป็น 2 ส่วน โดยมีแม่น้ำเจ้าพระยาผ่ากลางเป็นเสมือนเมืองอกแตก ดังเช่น เมืองพิษณุโลก

สุพรรณบุรี เพราะหากเข้าศึกยกทัพมาตามลำน้ำ ก็สามารถบุกตีใจกลางเมืองหลวงได้ ทำให้ยากแก่การป้องกันพระนคร ครั้นจะสร้างป้อมปราการทั้ง 2 ฝั่งแม่น้ำ ก็จะเป็นการสิ้นเปลืองเงินทองมาก ทำให้ยากแก่การเคลื่อนพลจากฝั่งหนึ่งไปยังอีกฝั่งหนึ่ง ซึ่งเป็นการยากลำบากมาก ดังนั้นจึงย้ายพระนครมาอยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาเพียงแห่งเดียว โดยมีแม่น้ำเป็นคูเมืองทางด้านตะวันตก และได้ ส่วนทางด้านตะวันออกและทางด้านเหนือ โปรดเกล้าฯ ให้ขุดคลองขึ้นเพื่อเป็นคูเมืองป้องกันพระนคร

3. พื้นที่ฝั่งเกาะรัตนโกสินทร์ตั้งอยู่ในทำเลที่เหมาะสมคือ ทางฝั่งตะวันออกเป็นที่ราบลุ่ม สามารถขยายเมืองให้กว้างขวางออกไปได้เรื่อย ๆ และตรงบริเวณที่ตั้งพระนครพื้นที่เป็นแหลม โดยมีแม่น้ำเป็นกำแพงกันอยู่เกือบครึ่งเมือง ทำให้เกิดความปลอดภัย

4. พื้นที่ฝั่งธนบุรี ตั้งอยู่ในทำเลที่ไม่เหมาะสมคือ ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา พื้นที่เป็นท้องคู้ น้ำกัดเซาะตลิ่งพังทลายอยู่เสมอ จึงไม่เหมาะแก่การสร้างอาคารหรือถาวรวัตถุใด ๆ ไว้ริมฝั่งแม่น้ำ

3.3 การวิเคราะห์ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์

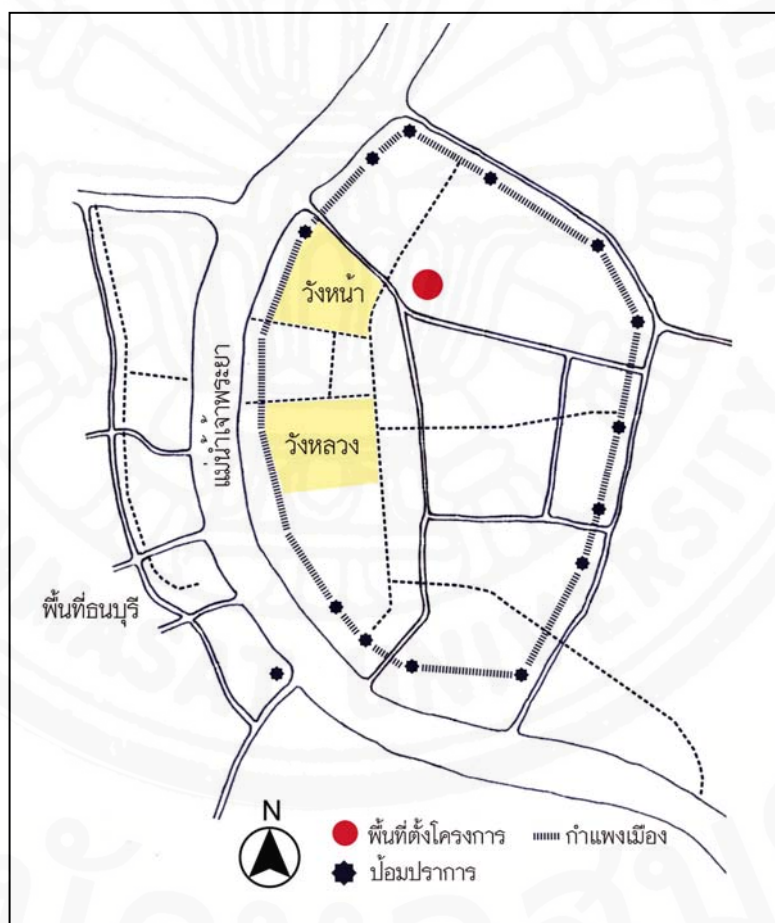
เนื่องจากกรุงรัตนโกสินทร์เป็นเมืองหลวงที่มีอายุยาวนานกว่า 200 ปีแล้ว ทำให้พื้นที่บริเวณนี้เต็มไปด้วยเรื่องราวมากมายที่บ่งบอกถึงเรื่องราว รากเหง้าของคนไทย โดยเป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์ของกรุงเทพฯ เมืองศูนย์กลางทั้งทางด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของราชอาณาจักรไทย ที่เต็มไปด้วยเรื่องราวที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสถาบันกษัตริย์ ซึ่งเป็นสถาบันสูงสุดของปวงชนชาวไทย ที่พระองค์ทรงเป็นผู้นำในการสร้างบ้านเมือง และเรื่องราวความผูกพันระหว่างศาสนากับคนไทย ดังจะเห็นได้จากโบราณวัตถุสถานอันเกิดจากแรงศรัทธาของคนไทย โดยพื้นที่แห่งนี้มีภูมิปัญญาไทยที่ควรศึกษาหลากหลายสาขา ได้แก่ ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี วรรณกรรม สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม และอื่น ๆ อีกมากมาย

นอกจากนี้พื้นที่ตั้งโครงการอาคารศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทย ก็มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เนื่องจากบริเวณนี้เดิมเคยเป็นที่ตั้งของป้อมปราการและแนวกำแพงเมือง เนื่องจากการสร้างพระนครใหม่ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ก่อกำแพงพระนครและป้อมปราการโดยรอบ มีกำแพงและคูพระนครยาวประมาณ 73.2 กิโลเมตร กำแพงสูงประมาณ 3.60 เมตร มีป้อมปราการ 14 ป้อม ได้แก่ ป้อมพระสุเมรุ ป้อมยุคนธร ป้อมมหาปราบ ป้อมมหาเทพ ป้อมหมู่ทะลวง ป้อมเสือทะยาน ป้อมมหาไชย ป้อมจักร

เพชร ป้อมผีเสื้อ ป้อมมหาฤกษ์ ป้อมมหาภัย ป้อมพระจันทร์ และป้อมพระอาทิตย์ ซึ่งบริเวณที่ตั้งโครงการเปรียบเสมือนกับพื้นที่หน้าด่าน ก่อนเข้าไปในเมืองชั้นใน ซึ่งเดิมเป็นที่ตั้งของพระราชวังโบราณมณฑล (วังหน้า) ซึ่งมีความสำคัญเช่นเดียวกับพระบรมมหาราชวัง (วังหลวง) แต่ในปัจจุบันได้ถูกรื้อถอนและดัดแปลงสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นสถานที่ราชการ สำหรับในส่วนของป้อมปราการและประตูของพระราชวังแห่งนี้ ส่วนใหญ่ถูกรื้อถอนเหลือร่องรอยบางแห่ง เช่น แนวกำแพงเมืองในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นต้น โดยสามารถดูภาพประกอบได้ (ภาพที่ 3.2)

ภาพที่ 3.2

ตำแหน่งแนวกำแพงเมืองและตำแหน่งป้อมปราการ

ที่มา: แฉ่งน้อย ศักดิ์ศรี และคณะ, 2534. (ดัดแปลง)

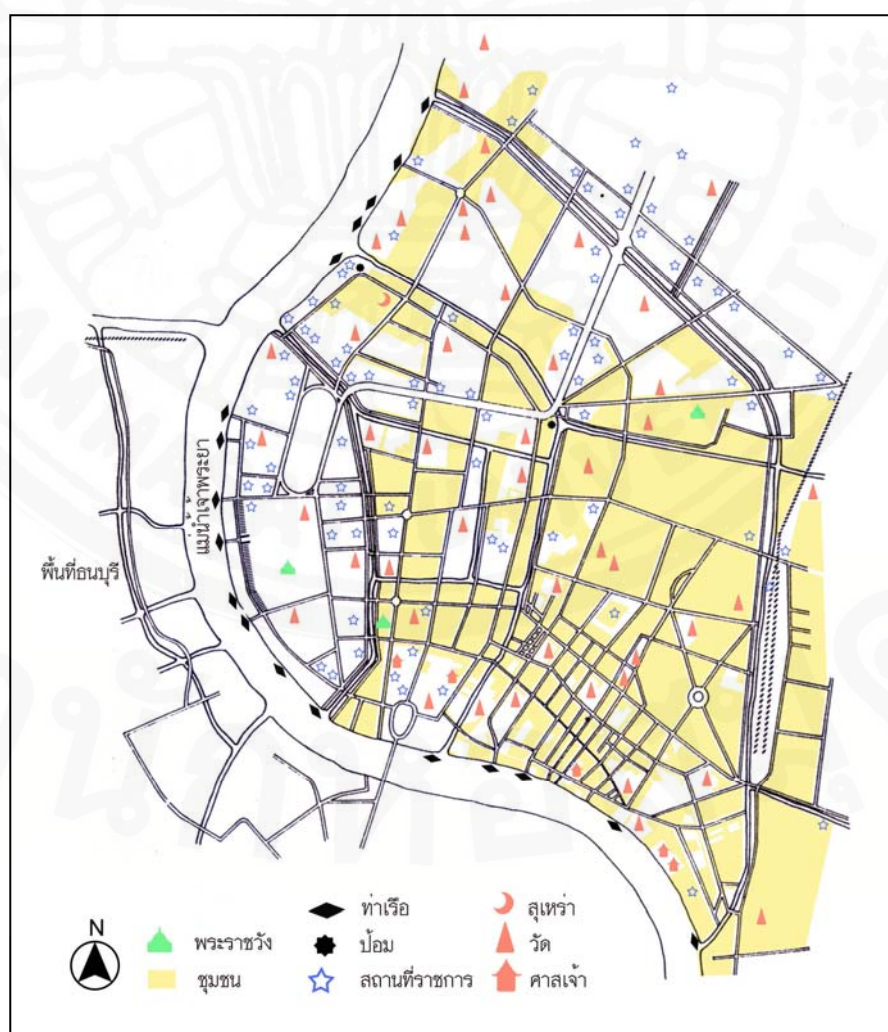
3.4 ของเขตการศึกษาแหล่งเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ และใกล้เคียง

จากการศึกษาผู้วิจัยได้ศึกษาสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ และแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ และพื้นที่ต่อเนื่องฝั่งพระนคร ด้านฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา (ภาพที่ 3.3) เพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการจัดแสดง และการบริหารจัดการร่วมกันระหว่างศูนย์การเรียนรู้ โดยมีเกณฑ์ในการเลือกดังนี้

- (1) แหล่งเรียนรู้ที่ให้บริการความรู้ในรูปแบบที่ไม่ได้จัดตั้งเป็นองค์กร
- (2) แหล่งเรียนรู้ที่ให้บริการความรู้ในรูปแบบที่จัดตั้งเป็นองค์กร
- (3) แหล่งเรียนรู้ที่ให้ความรู้ด้านวัฒนธรรมไทย

ภาพที่ 3.3

แหล่งเรียนรู้ในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์และพื้นที่ใกล้เคียง

ที่มา: แ่งน้อย ศักดิ์ศรี และคณะ, 2534. (ดัดแปลง)

จากการรวบรวมข้อมูล พบว่าเนื่องจากแหล่งเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมไทยในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์จากเอกสารข้อมูลต่าง ๆ ได้แก่ เอกสารท่องเที่ยว เอกสารข้อมูลด้านพื้นที่ประวัติศาสตร์ สามารถจำแนกแหล่งเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมไทยได้ 2 ประเภท ดังนี้

- 1) แหล่งเรียนรู้แบบไม่จัดตั้ง ได้แก่
 - (1.1) แหล่งเรียนรู้ประเภทศาสนสถาน
 - (1.2) แหล่งเรียนรู้ประเภทอาคารและสถานที่สำคัญ
 - (1.3) แหล่งเรียนรู้ประเภทภูมิปัญญาชาวบ้าน
- 2) แหล่งเรียนรู้แบบจัดตั้ง ได้แก่
 - (2.1) แหล่งเรียนรู้จัดตั้งโดยบุคคล องค์กร หน่วยงาน
 - (2.2) พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในแต่ละเขตในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์

ตารางที่ 3.1

แหล่งเรียนรู้ประเภทศาสนสถาน

เขต	สถานที่	มรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ
1 ศาสนาพุทธ		
เขตคันนายาว	วัดราษฎร์ศรัทธาธรรม	เดิมชื่อ “วัดบางชัน” มีพระประธานคือ หลวงพ่อสุริโยทัย เป็นพระพุทธรูปยืนปางถือบาตร ที่มีรูปแบบศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์
เขตดุสิต	วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามราชวรวิหาร	วัดที่สร้างขึ้นในสมัย ร.5 มีอุโบสถที่สร้างด้วยหินอ่อนจากอิตาลี และพระพุทธรูปชินราชจำลอง
	วัดราชาธิวาส ราชวรวิหาร	พระอุโบสถเป็นสถาปัตยกรรมเลียนแบบศิลปะขอม และมีศาลาการเปรียญที่สร้างจากไม้สักโดยสร้างเลียนแบบอยุธยา ได้รับการยกย่องว่าเป็นอาคารไม้ที่สวยงามและใหญ่ที่สุดในตะวันออกไกล
เขตบางเขน	วัดพระศรีมหาธาตุ วรมหาวิหาร	มีต้นศรีมหาโพธิ์ประดิษฐานที่เกาะกลมด้านหน้าองค์พระเจดีย์ ภายในพระเจดีย์ศรีมหาธาตุเป็นที่ประดิษฐานขิงพระบรมสารีริกธาตุและดินจากสังเวชนียสถาน
เขตบางคอแหลม	วัดราชสิงขร	มีธรรมาสันนิษฐาน เป็นฝีมือช่างในสมัยอยุธยา มีลักษณะและลวดลายที่สวยงามอย่างยิ่ง ในพระอุโบสถ พระประธานเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

เขต	สถานที่	มรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ
เขตบางรัก	วัดมหาพฤฒาราม วรวิหาร	เป็นวัดที่สถาปนาขึ้นในสมัย ร.4 จิตรกรรมฝาผนังมีความโดดเด่นในภาพเขียนธรรมชาติ พระอุโบสถสร้างเป็นรูปโถงตลอด หน้าบันสลักเป็นรูปมงกุฎมีฉัตรชานาประติษฐานเป็นพระลัญจกรประจำ ร.4
เขตปทุมวัน	วัดบรมนิวาส ราชวรวิหาร	สร้างขึ้นในสมัย ร.4 เมื่อครั้งยังทรงผนวชมีกุฏิสงฆ์โบราณซึ่งเป็นหลักฐานสำคัญแสดงถึงลักษณะที่พักของสงฆ์ใน ร.4-ร.5 และยังมีจิตรกรรมฝาผนังของขรัวอินโข่ง
	วัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร	พระอุโบสถเป็นศิลปะแบบรัตนโกสินทร์ พระประธานเป็นพระพุทธรูปหล่อปางมารวิชัยนามว่า “พระใส” พระเจดีย์เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปจำลองทำด้วยหินอ่อน
เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย	วัดเทพศิรินทราวาส ราชวรวิหาร	พระอุโบสถมีความโดดเด่นด้านสถาปัตยกรรมซุ้มประตูและหน้าต่างเขียนลายรดน้ำ นอกจากนี้ ร.5 ทรงสถาปนาวัดนี้ขึ้นเพื่อเป็นฌาปนสถานของพระราชวงศ์
	วัดมิ่งกรมลาวาศ	เดิมชื่อ “วัดเล่งเน่ยยี่” พระอุโบสถเป็นสถาปัตยกรรมแบบวัดจีน ด้านในเป็นซุ้มสลักลวดลายงดงาม พระประธานเป็นพระพุทธรูปแบบจีน
	วัดสระเกศ ราชวรวิหาร (ภูเขาทอง)	เป็นวัดในสมัยกรุงศรีอยุธยา เดิมชื่อ “วัดสะแก” พระบรมบรรพตถูกบูรณะเป็นภูเขาทองในสมัย ร.4 เป็นเจดีย์ทรงลังกาภายในบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ซุ้มสีมาถือเป็นซุ้มหน้านางตัวอย่างหอไตร
	วัดโสมนัสวิหาร ราชวรวิหาร	มีพระเจดีย์ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ หอกลองเป็นหอกลมแบบจีนหน้าต่างเจาะเป็นช่องกลมที่ต่างจากอารามอื่น
เขตพระโขนง	วัดธรรมมงคลเกาญานนทวิหาร	พระวิริยะมงคลมหาเจดีย์ จำลองแบบมาจากพุทธรักษา เป็นเจดีย์ที่สูงที่สุดในประเทศไทย ยอดเป็นฉัตรทองคำและประดับเพชร ภายในประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุที่นำมาจากประเทศบังคลาเทศ

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

เขต	สถานที่	มรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ
เขตพระนครศรีอยุธยา	วัดชนะสงคราม ราชวรวิหาร	เดิมชื่อ “วัดกลางนา” พระอุโบสถเป็นฝีมือช่างสมัย ร.1 หน้าบันตรงบันลุ่มเป็นนาคลายอง ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษของช่างวังหน้า
	วัดเทพธิดาราม วรวิหาร	พระอุโบสถเป็นศิลปะสมัย ร.3 ซึ่งได้รับอิทธิพลจากจีน หลังคาไม่มีช่อฟ้า ใบระกาและหางหงส์ หน้าบันประดับด้วยกระเบื้องจีน
	วัดบูรณศิริมตยาราม	สร้างโดยเจ้าพระยาสุธรรมมนตรี ในสมัย ร.3 ซึ่งได้เปลี่ยนชื่อเป็น “วัดบูรณศิริมตยาราม” ในสมัย ร.4
	วัดบวรนิเวศวิหาร ราชวรวิหาร	เดิมชื่อ “วัดใหม่” อุโบสถมีแบบแปลนแผนผังที่แปลก คือเป็นอาคารตรีมุขมีปีกยื่นออกมาสองข้าง หลังคามุงกระเบื้องเคลือบแบบจีน ผนังภายในมีภาพปริศนาธรรมของขรัวอินโข่ง
	วัดปรีณายก วรวิหาร	เป็นอารามหลวง ชื่อวัดมาจากคำว่า “ปรีณายกรัตน” ซึ่งหมายถึง เจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) ซึ่งเป็นผู้สถาปนาวัด
	วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร	เป็นวัดตั้งแต่ในสมัยอยุธยา มีพระพุทธรูปไสยาสน์ เป็นฝีมือช่างสิบหมู่ของหลวง ที่ฝ่าพระบาทจำลองภาพมงคล 108 ประการ ถือได้ว่าเป็นอาณาจักรแห่งเจดีย์ เนื่องจากมี เจดีย์มากถึง 103 องค์
	วัดมหรณพาราม วรวิหาร	สร้างโดยพระราชโอรสใน ร.3 ซึ่งได้สร้างเจดีย์องค์ใหญ่ไว้หลังพระอุโบสถ บรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้ภายใน นอกจากนี้วัดแห่งนี้ยังเป็นสถานที่ทดลองจัดตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับสามัญชนเป็นแห่งแรก
	วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรวิหาร	พระมณฑป เป็นศิลปะในสมัย ร.1 ถือว่าเป็นต้นแบบของเจดีย์ในยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น ภายในบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ พระอุโบสถแตกต่างจากทั่วไปคือไม่มีมุขหน้าหลัง ทางเข้าออกมีสองด้าน
	วัดราชนัดดาราม วรวิหาร	พระอุโบสถเป็นศิลปะในสมัย ร.3 หน้าบันเป็นลายปูนปั้น มีโลหะปราสาทศิลปะไทยองค์เดียวของไทย

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

เขต	สถานที่	มรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ
เขตพระนครศรีอยุธยา	วัดราชพิธสถิตมหาสีมาราม ราชวรวิหาร	เป็นวัดประจำ ร.7 พระอุโบสถ ภายนอกเป็นศิลปะไทย แต่ภายในเป็นแบบฝรั่ง ประติมากรรมจำลองเครื่องราชอิสริยาภรณ์ประดับมุขที่ซึ่งได้รับยกย่องว่าเป็น "ศิลปะชั้นสำคัญของกรุงรัตนโกสินทร์"
	วัดราชบูรณะ ราชวรวิหาร	เป็นวัดที่สร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลายและบูรณะขึ้นใหม่ในสมัย ร.1 พระปรางค์สร้างในสมัย ร.3 เป็นแบบย่อมุมไม้ 28 มีฐานบัวซ้อน 5 ชั้น แต่ละชั้นเป็นรูปมารแบกโดยรอบ
	วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม ราชวรวิหาร	สร้างขึ้นในสมัย ร.4 พระวิหารหลวงประดับด้วยหินอ่อน บานประตูและหน้าต่างฝังมุขีจากจีนที่ผนังเขียนภาพพระราชนิพนธ์สิบสองเดือน
	วัดสุทัศนเทพวราราม ราชวรมหาวิหาร	ได้รับการยกย่องเป็น "วัดที่มีการวางผังได้สัดส่วนสวยงามที่สุด" มีพระอุโบสถเป็นอุโบสถที่ยาวที่สุดในไทย
	วัดอินทรวิหาร	มีพระพุทธรูปยืนปางบาตรศิลปะแบบสุโขทัยที่สูงที่สุดในโลก ชุ่มเสมารูปปั้นล้อเลียนนักการเมืองอยู่รอบโบสถ์
เขตยานนาวา	วัดช่องนนทรี	พระอุโบสถล้อมรอบด้วยกำแพงแก้ว หน้าต่างเจาะช่องโค้งแหลม ลักษณะสถาปัตยกรรมเป็นแบบเดียวกับสมเด็จพระนารายณ์
	วัดโพธิ์แมนคุณาราม	พระอุโบสถเป็นศิลปกรรมแบบจีน-ไทยประยุกต์ ประตูและหน้าต่างประดับภาพวาดและแกะสลัก นอกจากนี้ยังมีวิหาร ซึ่งประดิษฐาน ท้าวจตุโลกบาลทั้ง 4
เขตราชบุรี	วัดแจ้งร้อน	เป็นวัดราษฎร์เก่าแก่ตั้งแต่สมัยอยุธยา มีวิหารหลวงพ่อดินแดง ซึ่งเป็นพระพุทธรูปปางสมาธิทำมาจากศิลาแลงสีแดง
	วัดบางปะกอก	เป็นวัดโบราณสมัยอยุธยา มีเจดีย์มี 2 องค์สร้างเป็นแบบศิลปะมอญและแบบเขมร วิหารมี 2 หลังหลังที่สร้างด้วยปูนแบบเขมรส่วนที่สร้างด้วยไม้เป็นแบบไทย

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

เขต	สถานที่	มรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ
เขตราษฎร์บูรณะ	วัดประเสริฐสุทธาวาส	สร้างในสมัยอยุธยา เป็นศิลปะแบบจีนแท้ พระประธานในพระวิหาร เป็นศิลปะแสดงรักปิดทองปางมารวิชัย ในพระอุโบสถมีภาพฝาผนังเรื่องสามก๊ก
เขตลาดกระบัง	วัดลาดกระบัง	เดิมชื่อ “วัดสาม” ในวิหารเป็นที่ประดิษฐานหลวงพ่อบุญ เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ก่อด้วยอิฐพอกด้วยปูน
เขตสวนหลวง	วัดมหาบุศย์	คนทั่วไปเรียกว่า “วัดแม่นางพระโขนง” ภายใน นอกจากมีเรือนแม่นางแล้ว ยังมีศาลแม่นางอีกด้วย
เขตสะพานสูง	วัดลาดบัวขาว	เป็นวัดที่สร้างขึ้นโดยพระยาราชโยธาเพื่อเป็นที่พักกองทัพ ในการก่อสร้างครั้งแรกเป็นเพียงสำนักสงฆ์มีแต่กุฏิ
เขตสัมพันธวงศ์	วัดจักรวรรดิราชาวาส วรมหาวิหาร	พระอุโบสถ หลังคเป็นแบบจีน ทำมุขลดสองชั้น พระปรางค์ประดับด้วยกระเบื้องสีแบบจีน ตั้งอยู่บนฐานสิงห์ คล้ายกับพระปรางค์วัดเลียบ
	วัดชัยชนะสงคราม	มีหอพระไตรปิฎก เดิมอยู่กลางน้ำ แต่ปัจจุบันมีการยกฐานสูงบังส่วนที่เป็นสระน้ำไว้ หน้าบันเป็นรูปพระอินทร์ทรงช้าง 3 เศียร ฝาไม้เขียนลายรดน้ำรูปหน้าสิงห์
	วัดไตรมิตรวิทยาราม วรวิหาร	เดิมเป็นวัดราษฎร์ชื่อ “วัดสามจีนใต้” ภายในพระวิหารมีพระพุทธรูปไตรมิตร ซึ่งเป็นพระพุทธรูปทองคำที่มีส่วนผสมสูง เป็นศิลปะแบบสุโขทัยปางมารวิชัย
	วัดปทุมคงคา ราชนิคม	พระวิหาร มีหน้าบันเป็นรูปพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ บานประตูและหน้าต่างเขียนลายรดน้ำ
เขตสาทร	วัดยานนาวา	มีการสร้างเรือสำเภาเท่าขนาดเท่าจริง ในสมัย ร.3 ถือเป็นอนุสาวรีย์แห่งการค้าขายและทางเศรษฐกิจ
เขตสายไหม	วัดอมราวาราม	มีศาลาเจดีย์อุโบสถ สร้างคล้ายกับพระเจดีย์ที่พุทธคยาในประเทศอินเดีย ใช้สำหรับเป็นที่ประกอบศาสนพิธีต่าง ๆ
ศาสนาคริสต์		
เขตดุสิต	วัดคอมเซ็ปชัน	สร้างขึ้นโดยชาวโปรตุเกสสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ภายในมีโบสถ์ 2 หลังที่สำคัญ

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

ศาสนาคริสต์		
เขตดุสิต	วัดนักบุญฝรั่งเศสเซเวียร์	ร.3 ทรงพระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์ซื้อที่ดินให้คริสตังชาวญวน และทรงสร้างโบสถ์หลังแรกให้ นั่นก็คือ โบสถ์แห่งนี้
เขตบางรัก	โบสถ์เซนต์โยเซฟ	โบสถ์เซนต์โยเซฟ เป็นโบสถ์คาทอลิกที่สร้างขึ้นตามหลักสถาปัตยกรรมทรงกอธิกแบบฝรั่งเศสแท้ และดำเนินพิธีกรรมตามแบบคาทอลิกมาจนถึงทุกวันนี้
	โบสถ์อัสสัมชัญ	โบสถ์ที่สถาปนิกชาวฝรั่งเศสเป็นผู้ออกแบบ วัสดุก่อสร้างส่วนใหญ่นำเข้ามาจากประเทศฝรั่งเศสและอิตาลี
เขตสัมพันธวงศ์	โบสถ์กาลหว่าร์	สร้างขึ้นโดยชุมชนชาวโปรตุเกสในสมัยเสียกรุงครั้งที่ 2 โดยตั้งชื่อโบสถ์ตามชื่อของภูเขาที่พระเยซูถูกตรึงไม้กางเขนว่า “กาลวารีโอ”
ศาสนาพราหมณ์		
เขตบางรัก	วัดพระศรีมหาอุมาเทวี	สถาปัตยกรรมของวัดเป็นศิลปะโบราณของอินเดีย ตอนใต้ ผสมกันระหว่างสมัยชोलและปาละ ภายใต้มืองค์พระแม่ศรีมหาแมรีอันมีประดิษฐาน อยู่เป็นองค์ประธาน และมีเทพอื่นๆ ล้อมรอบ
ศาสนาพราหมณ์		
เขตพระนคร	เทวสถาน (โบสถ์พราหมณ์)	ร.1 โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพร้อมกับเสาชิงช้า ภายในมีโบสถ์ 3 หลังแต่ละหลังจะมีเทวรูปประจำโบสถ์ คือ พระอิศวร พระพิฆเนศ พระนารายณ์
เขตยานนาวา	วัดวิษณุ	สร้างโดยชาวฮินดูที่อพยพมาในสมัย ร.5 จากประเทศอินเดีย มีเทพประธานของวัด คือ พระวิษณุ
ศาสนาสิกข์		
เขตพระนคร	วัดสิกข์	เป็นโรงเรียนสอนสิกข์นานาชาติ สถานที่เก็บรักษา คัมภีร์ และสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

เขต	สถานที่	มรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ
ศาสนาอิสลาม		
เขตพระนคร	มัสยิดบ้านตึกดิน	เป็นชุมชนชาวมุสลิมอาศัยประมาณ 20-30 ครอบครัวที่ย้ายมาจากปัตตานี มาอยู่ในกรุงเทพฯ ในสมัย ร.6
	มัสยิดจักรพงษ์	ตั้งอยู่ในชุมชนมัสยิดจักรพงษ์ ถนนจักรพงษ์ ซึ่งเป็นชุมชนที่มีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1
เขตบางรัก	มัสยิดฮารูน	ศาสนสถานของชาวไทยมุสลิมที่ใช้ประกอบศาสนกิจ
	มัสยิดบ้านอู่	ในสมัยรัชกาลที่ 4 มีชาวมุสลิมจากเกาะชวามา กรุงเทพฯ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้ทำการก่อตั้งมัสยิด
	มัสยิดนูรุลนะซีฮะห์	ศาสนสถานของชาวไทยมุสลิมที่ใช้ประกอบศาสนกิจ
	มัสยิดไทย-ปากีสถาน	ศาสนสถานของชาวไทยมุสลิมที่ใช้ประกอบศาสนกิจ
เขตหนองจอก	มัสยิดดารุลมุดตะกิน	เดิมเรียก “สุเหร่าคู่” ภายในมี “มิมบัล” (ที่นั่งสำหรับผู้เทศนา) ที่เก่าแก่กว่า 100 ปี
เขตสวนหลวง	มัสยิดยามีตุลอุดฮาด	เดิมเป็นบ่อน้ำไม่เล็ดธรรมดา แต่เนื่องจากเกิดการทุดไหม คณะกรรมการมัสยิดจึงมีมติให้สร้างมัสยิดหลังใหม่ โดยใช้หลังเก่ามาเป็นต้นแบบ
	มัสยิดยัลกูบรอ	เป็นมัสยิดแห่งแรกของคลองพระโขนง สร้างขึ้นเมื่อปี 2532 หลังจากที่ถูกกองทัพไทยสมัยอยุธยาปราบประเทศมลายา
ศาสนาฮินดูอื่น ๆ		
เขตพระนคร	ศาลเจ้าพ่อเสือ	อาคารหน้า มีหลังคาเป็นเครื่องไม้แบบจีน สันหลังคามีรูปปั้นบุคคลสำคัญ บานประตูทางเข้าเขียนสีภาพทวารบาลแบบจีน
	ศาลเจ้าพ่อหอกลอง	ร.1 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างหอกลองพร้อมกับการสร้างกรุงรัตนโกสินทร์โดยทำเลียนแบบหอกลองในสมัยกรุงศรีอยุธยา
	ศาลหลักเมือง	มีเสาหลักเมืองทำด้วยไม้แก่น มีหัวเม็ดเป็นยอดสวมไว้ด้านบน ยอดหลักกลองรักปิดทอง ภายในบรรจุ ดวงพระชันษาพระมหามงกุฎ

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

เขต	สถานที่	มรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ
เขตพระนคร	ศาลเจ้าแม่ทับทิม	เป็นศาลเจ้าของชาวจีนไหหลำ ซึ่งบูชาเทพธิดาแห่งท้องทะเลที่คุ้มครองผู้เดินทางเรือ เรียกว่า "จวบวยเนี่ยว" แปลว่า "เจ้าแม่ชายน้ํา"
เขตลาดพร้าว	ตำหนักพระแม่กวมอิน โชคชัย 4	สถาปัตยกรรมเป็นแบบจีน บริเวณลานด้านหน้าตำหนักมีอาคารสวยงาม ภายในประดิษฐาน พระแม่กวมอินทรงประทับบนเสียมขี้ม

ตารางที่ 3.2

แหล่งเรียนรู้ประเภทอาคารและสถานที่สำคัญ

เขต	สถานที่	มรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ
วัง		
เขตคลองเตย	ตำหนักปลายเนิน	ตำหนักโถง มีภาพพระพุทธรูป พระสาวกและเทวดา ซึ่งเป็นต้นแบบผีพระหัตถ์ทรงเขียน
เขตดุสิต	พระตำหนักสวนจิตรลดาธารโหล่น	เดิมเรียก "ทุ่งส้มป่อย" เป็นสถานที่ทรงงาน พระราชนิพนธ์ของ ร.6 ปัจจุบันเป็นที่ประทับของ ร.9
	พระที่นั่งอนันตสมาคม	เป็นที่รับรองแขกบ้านแขกเมือง เป็นสถาปัตยกรรมสมัยฟื้นฟู ออกแบบโดยสถาปนิกชาวอิตาลี
	พระที่นั่งวิมานเมฆ และหมู่พระตำหนัก 11 องค์	ได้รับอิทธิพลการก่อสร้างจากตะวันตก ตัวอาคารสร้างด้วยไม้สักทองเป็นรูปสองแฉกตั้งฉากกันมีทั้งหมด 3 ชั้น
	วังจันทร์เกษม	ร.5 โปรดเกล้าฯ ให้สร้างเป็นที่ประทับของ ร.6 เมื่อคราวเสด็จกลับมาจากอังกฤษ หลังจากที่ทรงสำเร็จการศึกษา ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของกระทรวงศึกษาธิการ
	วังปารุสกวัน	ร.5 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างวังที่ประทับใกล้พระราชวังสวนดุสิต จึงพระราชทานวังปารุสกวันให้สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ
	วังสวนสุนันทา	ร.5 โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเนื่องจากมีพระราชประสงค์จะให้เป็นที่ประทับของเจ้านายฝ่ายใน

ตารางที่ 3.2 (ต่อ)

เขต	สถานที่	มรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ
เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย	วังมหานาค	เคยเป็นวังที่ประทับของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจิรประวดีวรเดช ปัจจุบันตั้งอยู่ในกรม พัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน
วัง		
เขตพระนคร	บ้านเจ้าพระยา	เป็นกรรมสิทธิ์ของทนายทราซสกุลปราโมช แต่ได้ให้เช่า เป็นที่ทำการศาลรัฐธรรมนูญ สำนักงานองค์การอาหาร และเกษตรแห่งสหประชาชาติ (เอฟเอโอ)
	บ้านบางขุนพรหม	เป็นออกเป็น 2 ส่วน คือ ตำนกใหญ่และตำหนักสมเด็จพระ ปัจจุบันแบ่งเป็นห้องจัดแสดงด้านจิตรกรรม
	พระบรมมหาราชวังและ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม	ร.1 ทรงโปรดเกล้าฯให้สร้างวังนี้เพื่อเป็นศูนย์กลางของ พระนครใหม่ ในโอกาสที่ทรงเสด็จขึ้นครองราชย์เป็นปฐม กษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี
	วังจักรพงษ์	เป็นสถาปัตยกรรมแบบตะวันตก ตอนหน้ามี 2 ชั้น มีหอ สูงอีกชั้นหนึ่ง มีมุขที่ตอนกลางอาคารเพียงมุขเดียว ปัจจุบันเป็น หอสมุดราชวงศ์หญิงนิศรา จักรพงษ์
	วังท่าพระ	ร.1 โปรดเกล้าฯให้สร้างขึ้นเพื่อ พระราชทานแด่สมเด็จพระ เจ้าหลานเธอเจ้าฟ้ากรมขุนภานุรัตนฤดี ซึ่งใน ปัจจุบันคือมหาวิทยาลัย ศิลปากร
	พระราชวังสราญรมย์	อาคารก่ออิฐถือปูนสองชั้น สร้างเพื่อใช้เป็นที่ประทับให้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวใช้เป็นที่ประทับ
เขตราชเทวี	พระราชวังพญาไท	มีสถาปัตยกรรมแบบยุโรป นอกจากนี้ ร.6 ได้ทรงย้าย ดุสิตธานี มาสร้างใหม่ที่นี้ด้วย
อาคารประวัติศาสตร์		
เขตพระนคร	ตึกแถวถนนหน้าพระลาน	ตั้งอยู่บริเวณหน้ามหาวิทยาลัยศิลปากร สมัย ร.1 สร้างพื้นที่นี้ไว้เก็บผลประโยชน์ซึ่งนิยมสร้างในย่าน ชุมชนและพาณิชยกรรม
	ตึกแถวถนนมหาธาตุ	เดิมเป็นของสุนทรภู่ที่ ร.3 พระราชทานให้ แต่ตอนหลัง ถูกเวนคืนที่ดิน ในสมัย ร.5 โปรดเกล้าฯให้สร้างเป็น ตึกแถวเพื่อให้เอกชนเช่าอาศัยและประกอบกิจการ

ตารางที่ 3.2 (ต่อ)

เขต	สถานที่	มรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ
เขตพระนคร	ตึกแถวถนนตะนาวศรี	สมัยก่อนเป็นที่อยู่อาศัยของชาวพม่าเมืองตะนาวศรี
	ตึกแถววัดบวรนิเวศ	สร้างในสมัย ร.4 เป็นที่ดินของวัดบวรและเป็นที่อยู่อาศัยของมหาเถรเจ้านายและข้าราชการในสมัยนั้น
	ตึกแถวบนถนนแพ่ง	เดิมเป็นที่ตั้งริมสะพานช้างโรงสี เรียกว่า “วังเหนือ” และเป็นที่ตั้งเก่าของกรมพระนครบาลประพันธ์พงศ์ ซึ่งสร้างในสมัย ร.5 ซึ่งลักษณะอาคารมีรูปแบบของสถาปัตยกรรมยุโรปที่นิยมมากในสมัยนั้น
	ตึกแถวท่าเตียน	สร้างในสมัย ร.5 เป็นที่อยู่อาศัยของเจ้านาย ซึ่งมักสร้างเพื่อเก็บผลประโยชน์จากเอกชน
เขตสาทร	ย่านบ้านเก่าริมถนนสาทร	ปัจจุบันบริเวณนี้ส่วนใหญ่จะเป็นที่ตั้งของสถานทูตสมาคม บริษัท
สถานที่สำคัญ		
เขตดุสิต	พระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว	สร้างขึ้นในวโรกาสที่รัชกาลที่ 5 ทรงครองสิริราชสมบัติครบ 40 ปี พระบรมรูปทรงม้านี้หล่อด้วยสัมฤทธิ์ ทรงเครื่องยศจอมพลทหารบก เป็นฝีมือของประติมากรชาวฝรั่งเศส
เขตบางคอแหลม	สะพานกรุงเทพ	ลักษณะการก่อสร้างเป็นแบบคอนกรีตอัดแรง โดยวิธีการอิสระซึ่งยาวที่สุดในประเทศไทย
เขตบางซื่อ	สะพานพระราม 6	สร้างในสมัย ร.6 เพื่อเชื่อมทางรถไฟสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ลักษณะสะพานที่ซ่อมใหม่ต่างจากเดิม โดยดัดแปลงจากสะพานรูปวอร์เรน
เขตพระนคร	พระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก	สร้างในสมัย ร.7 สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงคิดแบบและอำนวยการก่อสร้าง โดยมี ศ.ศิลป์ พีระศรี เป็นผู้ปั้นและหล่อด้วยสัมฤทธิ์
	พระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว	องค์พระบรมรูปหล่อบรอนซ์ ขนาดเท่าครึ่งพระองค์จริง ออกแบบและปั้นหล่อโดยกรมศิลปากร
	สนามหลวง	สนามหลวงถือว่าเป็นอนุสรณ์มาตั้งแต่แรกตั้งกรุงรัตนโกสินทร์ ปัจจุบันสนามหลวงเป็นสวนสาธารณะและที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวกรุงเทพฯ

ตารางที่ 3.2 (ต่อ)

เขต	สถานที่	มรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ
เขตพระนคร	เสาชิงช้า	ร.1 โปรดเกล้าฯให้สร้างเพื่อใช้ในพระราชพิธีตรียัมพวาย ซึ่งเป็นหนึ่งในพระราชพิธีสิบสองเดือน
	ศาลาเฉลิมกรุง	เป็นโรงมหรสพหลวงใช้เป็นที่แสดงละครและดนตรี เนื่องจากไม่มีภาพยนตร์ฉาย ต่อมาใน พ.ศ. 2536 ได้มีการปรับปรุงศาลาเฉลิมกรุงให้สามารถฉายภาพยนตร์ได้
	เวทีราชดำเนิน	เป็นเวทีมวยระดับมาตรฐานแห่งแรกของประเทศไทย และถูกยอมรับว่ามีทำเลที่ตั้งและสถาปัตยกรรมที่สวยงามแห่งหนึ่งของโลก โดยมีทั้งนักมวยไทย สากล จำนวนมากมายขึ้นชกที่นี่
เขตราษฎร์เทพ	อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ	สร้างขึ้นเป็นเกียรติและเทิดทูนคุณความดีของวีรชน ที่มีความกล้าหาญและเสียสละเพื่อประเทศชาติ
ป้อม		
พระนคร	ป้อมมหากาฬ	เป็นป้อมรูป 8 เหลี่ยม ตรงกลางเป็นเชิงเทียนคล้ายกับ ป้อมพระสุเมรุ แต่มีขนาดเล็กกว่า
	ป้อมพระสุเมรุ	เป็นป้อมปราการสร้างในสมัยรัชกาลที่ 1 มีลักษณะสวยงามและเป็นประโยชน์ใช้สอยมากมาย

ตารางที่ 3.3

แหล่งเรียนรู้ประเภทภูมิปัญญาชาวบ้าน

เขต	สถานที่	มรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ
เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย	ชุมชนตลาดนางเลิ้ง	ได้ชื่อมาจาก “ตุ่มอีเล้ง” ที่ชาวมอญจากจังหวัด ปทุมธานีนำมาขาย จึงเรียกชุมชนนี้ว่า บ้านอีเล้ง ต่อมาเพี้ยนเป็นนางเลิ้ง
	ชุมชนวัดสระเกศ	เป็นย่านที่มีชื่อด้านการผลิตดอกไม้ไฟ แต่ปัจจุบัน เหลือเพียงครอบครัวเดียวและเปลี่ยนเป็นผู้ค้าแทน
เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย	ชุมชนบ้านบาตร	เป็นชุมชนที่มีชื่อเสียงด้านทำบาตรพระมานานกว่า 100 ปี ปัจจุบันมีการทำบาตรในชุมชนคงเหลืออยู่ 3 ครอบครัว

ตารางที่ 3.3 (ต่อ)

เขต	สถานที่	มรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ
เขตพระนคร	ชุมชนข้าวสาร	เดิมบริเวณนี้เป็นคลองที่ใช้ขนส่งข้าวสาร แต่ปัจจุบันได้กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวของชาวต่างชาติ
	ชุมชนตรอกศิลป์	ตรอกนี้เคยเป็นบ้านขุนนาง ข้าราชการอยู่หลายหลัง นอกจากนี้ยังมีบ้านของคณะละครบุนนาค แต่ปัจจุบันได้เลิกกิจการไปแล้ว
	ชุมชนถนนตีทอง	เป็นย่านที่ช่างตีทองหลวงในสมัย ร.5 อาศัยอยู่รวมกัน โดยทำอาชีพตีทองคำเปลว ซึ่งใช้ในงานจิตรกรรมต่างๆ
	ชุมชนถนนบ้านดินสอ	สมัยก่อนเป็นแหล่งผลิตดินสอและดินสอพอง นอกจากนี้ยังมีร้านขนมเก่าแก่คือ ร้านแม่อุดม
	ชุมชนถนนมหาไชย	ชุมชนนี้มีชื่อเสียงในเรื่อง น้ำอบไทยและรูปหอม
	ชุมชนบำรุงเมือง	เป็นย่านร้านช่างไม้ ที่ทำงานแกะสลัก ฉลุ กลึงไม้ โดยเฉพาะกรรมกรเขาซึ่งเป็นศิลปะหัตถกรรมที่สวยงาม
	ชุมชนบ้านสอย	ชุมชนนี้ทำสายรัดประคด ซึ่งเป็นเข็มขัดสำหรับพระภิกษุไว้คาดเอว นอกจากนี้ยังทำตุ้มตะเคียวสำหรับห่มบาตรพระด้วย
	ชุมชนบางขุนพรหม	ชุมชนนี้ทำสินค้าที่ทำมาจากใบลาน อาทิเช่น กลอง นามบัตร ของเล่น คัมภีร์
	ชุมชนพานถม	ย่านนี้มีชื่อเสียงในเรื่อง เครื่องถม ซึ่งปัจจุบันเหลือร้านค้าเพียงแห่งเดียว คือ ร้านไถยนคร
	ชุมชนวัดสังเวช	เป็นแหล่งครุฑนาฏศิลป์และดนตรีไทยที่มีชื่อเสียง คือ ครูสุตจิตต์ ดุริยประณีต ศิลปินแห่งชาติด้านศิลปวัฒนธรรมสาขาดนตรี
	ชุมชนวังบูรพา – บ้านหม้อ	บริเวณนี้มีร้านค้าที่ขายสินค้าเก่าแก่ที่มีชื่อเสียงมาก คือ ร้านถ่ายรูปจิตรกร ซึ่งเป็นร้านที่มีความสามารถในการถ่ายรูปมากจึงทำให้กิจการยังอยู่ได้ถึงปัจจุบัน

ตารางที่ 3.3(ต่อ)

เขต	สถานที่	มรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ
เขตพระนคร	ชุมชนวังบูรพา – บ้านหม้อ	บริเวณนี้มีร้านค้าที่ขายสินค้าเก่าแก่ที่มีชื่อเสียงมาก คือ ร้านถ่ายรูปจิตรกร ซึ่งเป็นร้านที่มีความสามารถในการถ่ายรูปมากจึงทำให้กิจการยังอยู่ได้ถึงปัจจุบัน
	ชุมชนสามแพร่ง	มีร้านค้าเก่าแก่หลายร้าน เช่น ร้านวิจิตรภูษาคาร ซึ่งขายเครื่องแบบราชการ ร้านข้าวเหนียว ก.พานิช และร้านโชติ เหล็กสุวรรณ ซึ่งขายยาตองและอาหารไทย
	ชุมชนเสาชิงช้า	เป็นแหล่งค้าขายและผลิตเครื่องสังฆภัณฑ์ และเครื่องอัฐบริขารต่างๆ รวมทั้งของใช้ต่างๆ เช่น ที่นอน หมอน มุ้ง ตาลปัตร นอกจากนี้ยังมีโรงหล่อพระอีกด้วย
	ย่านบางลำพูและถนนพระอาทิตย์	เป็นชุมชนเก่าแก่ตั้งแต่สมัยอยุธยาที่พัฒนาต่อเนื่องจนมาเป็นศูนย์กลางธุรกิจที่สำคัญ
เขตราชเทวี	ชุมชนบ้านนครเหนือ	เป็นชุมชนที่มีอาชีพทอผ้าไหมกันทุกครัวเรือน ฝีมือการทอผ้าไหมได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลาย
เขตสัมพันธวงศ์	ชุมชนเวียงนครเขมร	ชุมชนนี้มีร้านชื่อ เขมมบรรณกิจ ซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้บุกเบิกกิจการร้านหนังสือในย่านนี้ สมัยก่อนเป็นสถานที่รวบรวมหนังสือหลายประเภท
	เยาวราช	เป็นย่านชุมชนชาวจีน ที่มีมาตั้งแต่ในสมัย ร.5

ตารางที่ 3.4
แหล่งเรียนรู้ประเภทจัดตั้ง

เขต	สถานที่	มรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ
เขตคลองเตย	ศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์	เป็นรูปแบบของสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ภายในศูนย์ประชุมฯ ตกแต่งด้วยงานศิลปะและงานหัตถกรรมจากทุกภาคของประเทศ
	ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาแห่งชาติ	จัดแสดงเกี่ยวกับ ธรรมชาติ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจักรวาล โดยนำเสนอในรูปแบบท้องฟ้าจำลอง

ตารางที่ 3.4 (ต่อ)

เขต	สถานที่	มรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ
เขตคลองเตย	ศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์	เป็นรูปแบบของสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ภายในศูนย์ประชุมฯ ตกแต่งด้วยงานศิลปะและงานหัตถกรรมจากทุกภาคของประเทศ
	ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาแห่งชาติ	จัดแสดงเกี่ยวกับ ธรรมชาติ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จักรวาลโดยนำเสนอในรูปแบบห้องฟ้าจำลอง
	อุทยานเบญจสิริ	สร้างในวโรกาสที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงมพระชนมพรรษาครบ 60 พรรษา มีสระน้ำ ศาลาพักผ่อน ลานอเนกประสงค์ สนามเด็กเล่น
เขตจตุจักร	ธนาคารเชื้อพันธุ์พืชแห่งชาติ	จัดตั้งขึ้นเพื่อปกป้องรักษาทรัพยากรพันธุกรรมพืชภายในประเทศ เป็นศูนย์แลกเปลี่ยนพันธุ์พืชให้บริการข้อมูลข่าวสาร วิจัยค้นคว้าพัฒนาปรับปรุงพันธุ์
	พิพิธภัณฑ์ธนาคารไทย ธนาคารไทยพาณิชย์	จัดแสดงวิวัฒนาการของเงิน วิวัฒนาการธนาคาร ต้นแบบธนาคาร นำเสนอวิสัยทัศน์ขององค์กร
	พิพิธภัณฑ์ในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	จัดแสดงด้านการเกษตร กายวิภาคศาสตร์ทางสัตวแพทย์ ประมง แมลง และวัฒนธรรมการเกษตร
	พิพิธภัณฑ์อัยการไทย	จัดตั้งขึ้นเพื่อรวบรวมเก็บรักษาเก็บรักษาทรัพย์สินทางนิติศาสตร์ที่มีค่าของประเทศ
	ศูนย์หัตถกรรมทองลงหิน	เป็นแหล่งผลิตเครื่องทองลงหินหรือ “บรอนซ์” มาหลายปี
	สถานแสดงพันธุ์ปลาน้ำจืด	จัดตั้งขึ้นเพื่อ ศึกษาและวิจัยด้านวิชาการเกี่ยวกับพันธุ์ปรงและพรรณไม้น้ำจืดของไทย เพื่อเป็นแนวทางการประกอบอาชีพเกี่ยวกับการเลี้ยงปลาและพรรณไม้น้ำจืด
	สวนจตุจักรและตลาดนัดจตุจักร	จัดตั้งขึ้นในวโรกาสที่ทรงมีพระชนมพรรษาครบ 4 รอบ ส่วนตลาดนัดเป็นสถานที่ซื้อ-ขายสินค้าหลากหลายประเภทตั้งแต่ ของสะสม สัตว์เลี้ยง จนถึงเสื้อผ้า
	สวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ	ตั้งขึ้นในวโรกาสที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ 60 พรรษา

ตารางที่ 3.4 (ต่อ)

เขต	สถานที่	มรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ
เขตดินแดง	ศูนย์เยาวชนกรุงเทพมหานคร (ไทย - ญี่ปุ่น)	เป็นของขวัญเนื่องในวาระโอกาสกรุงรัตนโกสินทร์ ครบรอบ 200 ปี เพื่อกระชับความสัมพันธ์ไทยกับญี่ปุ่น ให้แน่นแฟ้นขึ้น
เขตดอนเมือง	พิพิธภัณฑ์ของกองทัพอากาศ	จัดตั้งขึ้นเพื่อรวบรวมและเก็บรักษาอากาศยาน เครื่อง สื่อสาร อาวุธยุทโธปกรณ์ต่างๆที่เคยใช้ในกองทัพอากาศ
เขตดุสิต	ทำเนียบรัฐบาล	เดิมชื่อ “บ้านนรสิงห์” เป็นสถาปัตยกรรมแบบกอธิค ตอนปลายที่มีศิลปะแบบไบแซนไทน์ผสม
	พิพิธภัณฑ์สถาน เครื่องราชอิสริยาภรณ์ไทย หอวิวัฒนาการคณะรัฐมนตรี และราชกิจจานุเบกษา	จัดแสดงเกี่ยวกับ ประวัติ เนื้อหาการประดับ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ตระกูลต่างๆ
	พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ช้างต้น	จัดแสดงโบราณวัตถุ และจำลองพระราชพิธีสมโภชใน การขึ้นระวางช้างเผือกซึ่งทรงเครื่องคชาภรณ์
	ราชตฤณมัยสมาคมแห่งประเทศไทย	ดำเนินการแข่งม้า จัดทำทะเบียนประวัติม้า เจ้าของ และผู้เกี่ยวข้อง เป็นศูนย์ฝึกอบรมม้าแข่งและทดสอบม้า
	รัฐสภา	เป็นสถานที่จัดประชุมสภาแทนราษฎรวุฒิสภา ที่ทำงาน ของประธานรัฐสภา และเป็นที่แถลงข่าวของรัฐบาล
	สวนสัตว์ดุสิต	เป็นที่รวบรวมสัตว์ป่าหลายชนิดโดยจัดให้สัตว์แต่ละ ชนิดให้อยู่ใกล้เคียงกับธรรมชาติมากที่สุด
	หอสมุดแห่งชาติ	เดิมเรียก “หอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร” เปิด ให้บริการหนังสือหลายประเภท
เขตบางซื่อ	บ้านแปรมใจ	เป็นศูนย์รับซ่อม-ประดิษฐ์เครื่องดนตรี และเปิดสอนโดย ครูสำรวยทายาทของครูปลั่ง เปรมใจ
เขตบางนา	ศูนย์นิทรรศการและการประชุม (ไบเทค)	ออกแบบเฉพาะเพื่อการจัดนิทรรศการและประชุมสัมมนา เพื่ออำนวยความสะดวกการใช้งานได้อย่างสมบูรณ์แบบ
เขตบางรัก	พิพิธภัณฑ์ชาวบางกอก	เป็นสถานที่รวบรวมสิ่งของและเครื่องใช้ในอดีตที่แสดงถึง วิวัฒนาการความเป็นอยู่ของคนกรุงเทพฯ ตั้งแต่สมัย สงครามโลกครั้งที่ 2

ตารางที่ 3.4 (ต่อ)

เขต	สถานที่	มรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ
เขตบึงกุ่ม	สวนเสรีไทย	สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกของเสรีไทยกับวาระครบรอบ 52 ปีแห่งการสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 มีโรงเรียนต้นไม้กลางแจ้งให้ผู้สนใจได้ศึกษา
เขตปทุมวัน	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	ร.6 ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะยกระดับมาตรฐานการศึกษาให้ดีขึ้น จึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้ประดิษฐานโรงเรียนข้าราชการพลเรือนฯ ซึ่งตั้งขึ้นในสมัย ร.5 ขึ้นเป็น “จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย”
	พิพิธภัณฑ์เทคโนโลยีทางภาพ	เป็นที่รวบรวม จัดแสดง รักษา ศึกษาและให้ความรู้เกี่ยวกับวิวัฒนาการของกล้องถ่ายภาพ
	พิพิธภัณฑ์บ้านไทย จิม ทอมป์สัน	บ้านทรงไทยของจิม ทอมป์สันและผ้าไหมของเขาเป็นเสมือนมรดกของความกลมกลืนระหว่างความเป็นตะวันตกกับตะวันตกที่จิม ทอมป์สัน สร้างสรรค์เพื่อเป็นตัวแทนของเขาต่อประเทศไทย
	สถานเสาวภา	จัดตั้งขึ้นเพื่อทำการผลิตและฉีดวัคซีน นอกจากนี้สถานเสาวภายังมีสวนงูเพื่อรีดพิษงูไว้สำหรับทำเซรุ่ม ซึ่งสวนงูแห่งนี้ใหญ่เป็นอันดับสองของโลก
	สถานีรถไฟกรุงเทพ (หัวลำโพง)	ในช่วงนั้นเป็นช่วงที่รถไฟเป็นพาหนะที่มีบทบาทสูงสุดในการประกอบธุรกิจการเดินและการเดินทาง สถานีรถไฟกรุงเทพจึงถือกำเนิดขึ้นโดยใช้เวลาสร้าง 7 ปี
	สนามกีฬากีฬาแห่งชาติ ศุภชลาศัย	สร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่นาวาโทหลวงศุภชลาศัย ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มเรื่องการศึกษา การกีฬา การสุขาภิบาล โรงเรียน อันพื้นฐานของการจัดการศึกษาของชาติ
	สนามมวยเวทีลุมพินี	เป็นสถานที่จัดการแข่งขันชกมวยไทย ซึ่งถือเป็นกีฬาประจำชาติของคนไทยที่สืบทอดกันมายาวนาน
	นารายณ์กัณฑ์	เป็นศูนย์จำหน่ายสินค้าหัตถกรรมจากทั่วประเทศที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ซึ่งเป็นที่ยอมรับในคุณภาพและราคาที่ได้มาตรฐาน

ตารางที่ 3.4 (ต่อ)

เขต	สถานที่	มรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ
เขตปทุมวัน	สวนลุมพินี	ร.6 พระราชทานที่ดินส่วนพระองค์ ใช้ในงาน “งานสยามรัฐพิพิธภัณฑ์” เพื่อเผยแพร่สินค้าไทยต่อประชาชนทั่วไปและชาวต่างชาติ หลังจากเสร็จจึงมีพระราชประสงค์ให้จัดทำเป็นสวนสาธารณะ
เขตประเวศ	สวนหลวง ร.9	สร้างในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรง มีพระชนมพรรษาครบ 60 พรรษา ภายในสวน มีพรรณไม้นานาชนิดทั้งของไทยและของต่างชาติ
เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย	พิพิธภัณฑ์วังวรดิศและ หอสมุดดำรงราชานุภาพ	รัฐบาลได้สร้างหอสมุดดำรงราชานุภาพแห่งแรกตรงระหว่างตึกถาวรวัตถุกับวัดมหาธาตุฯ ต่อมาจึงย้ายมาอยู่ในบริเวณวังวรดิศ
เขตพญาไท	พิพิธภัณฑ์ตราไปรษณียากร	จัดแสดงประวัติการไปรษณีย์ไทย ตราไปรษณียากรและตราไปรษณียากรที่ระลึกตั้งแต่ชุดแรกจนถึงปัจจุบัน ขั้นตอนการจัดสร้างและวิธีการพิมพ์ตราไปรษณียากร
	พิพิธภัณฑ์ธนาคารออมสิน	จัดแสดง สมุดฝากตั้งแต่ในอดีตถึงปัจจุบัน สลากออมสินของชำร่วย สิ่งสิ่งพิมพ์ และเงินตราโบราณ
เขตพระนคร	ตึกถาวรวัตถุ	ร.6 ทรงพระราชทานให้เป็นที่ตั้งของหอพระสมุดสำหรับพระนคร
	ธนาคารออมสินลอยน้ำ	สร้างเพื่ออำนวยความสะดวกและจูงใจประชาชนที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำลำคลองให้หันมาออมทรัพย์มากขึ้น
	พิพิธภัณฑ์กองทัพบก เฉลิมพระเกียรติ	ประกอบด้วย ห้องจำลองเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ทหาร อาวุธ ธง เครื่องมือเครื่องใช้ทางทหาร เครื่องแบบทหาร
	พิพิธภัณฑ์ธนาคารแห่งประเทศไทย	เป็นสถาปัตยกรรมเรือนของสี ออกแบบโดยสถาปนิกชาวเยอรมัน
	พิพิธภัณฑ์ปืนใหญ่โบราณ	เป็นพิพิธภัณฑ์กลางแจ้งที่จัดแสดงปืนตั้งแต่สมัยปลายกรุงศรีอยุธยา จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์
	พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร	จัดแสดง ประวัติศาสตร์ชาติไทย ด้านศิลปะ ชาติพันธุ์ นอกจากนี้ยังจัดแสดงราชรถที่ใช้ในการพระบรมศพ
	พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ศิลป์ พีระศรี อนุสรณ์	จัดตั้งเป็นอนุสรณ์แก่ ศ.ศิลป์ พีระศรี ซึ่งเป็นช่างชาวอิตาลี ในสมัย ร.6 บิดาแห่งศิลปะสมัยใหม่ของประเทศไทย

ตารางที่ 3.4 (ต่อ)

เขต	สถานที่	มรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ
เขตพระนคร	พิพิธภัณฑ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว	รวบรวมข้อมูล ภาพถ่าย ข้าวของเครื่องใช้อันเกี่ยวเนื่องกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และให้ข้อมูลและเรื่องราวของเหตุการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง
	โรงละครแห่งชาติ	เป็นอาคารคอนกรีตทรงไทยประยุกต์ ประกอบด้วยโรงละครขนาด 1,300 ที่นั่ง เวทีเป็นแบบมีกรอบด้านหน้า และมีม่านเปิดปิดสร้างเลียนแบบโรงละครศิลปะ
	วิทยาลัยนาฏศิลป์	เปิดสอนทางด้านช่างปั้น ช่างเขียน และช่างรัก นาฏดุริยางคศิลป์ไทยละสาทุก
	หอศิลป์ เจ้าฟ้า	สถานที่รวบรวม และจัดแสดงผลงานศิลปกรรมของศิลปินผู้มีชื่อเสียงทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ และจัดได้ว่าเป็นหอศิลป์แห่งแรกของไทย
	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	หลังจากที่ ร.7 ทรงพระราชทานรัฐธรรมนูญแก่ชาวไทย ศ.ดร.ปรีดี จึงได้สถาปนา “มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง”
	มหาวิทยาลัยศิลปากร	เป็นมหาวิทยาลัยศิลปะแห่งแรกของประเทศไทย มีหอศิลป์ซึ่งมีการจัดแสดงนิทรรศการศิลปะแบบหมุนเวียน
เขตราชเทวี	โรงเรียนผู้ใหญ่วัดบ้านดอน (วิทยาลัยในวัง)	สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงมีพระดำริให้ตั้งโรงเรียนขึ้นเพื่อ สืบสาน พื้นฟูและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย
	พิพิธภัณฑ์วังสราญรมย์	จัดแสดงพระรูปราชวงศ์ไทย เครื่องดนตรีไทยเครื่องดนตรีของใช้ส่วนของ ม.ร.ว. พันธุ์ทิพย์ บริพัตร ผู้เจ้าของวังแห่งนี้
	พิพิธภัณฑ์แรงงานไทย	จัดแสดงเรื่องราววิวัฒนาการผู้ใช้แรงงานไทยตั้งแต่สมัยแรงงาน-ไพร่ทาสมาจนถึงยุคปัจจุบัน
	สวนสันติภาพ	ตั้งขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกถึงวันสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งถือเป็นวันสันติภาพของมนุษย์ ลักษณะสวนจะเป็นสวนป่าธรรมชาติ

ตารางที่ 3.4 (ต่อ)

เขต	สถานที่	มรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ
เขตลาดกระบัง	สวนพระนคร	ภายในสวนมีลานอเนกประสงค์สำหรับการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของครอบครัว ศาลาพักผ่อนหย่อนใจ สวนน้ำพุ
เขตวังทองหลาง	พิพิธภัณฑสถานเจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี)	เป็นหมู่บ้านไทยไม้สักทองเก่าแก่ ที่รื้อถอน แล้วนำมาประกอบใหม่โดยช่างจากอยุธยา
เขตสัมพันธวงศ์	ธนาคารพาณิชย์แห่งแรกของประเทศไทย	พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย ทดลองจัดตั้งธนาคารพาณิชย์ขนาดเล็ก ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็น “บริษัทแบงก์สยามกัมมาจล”
เขตหนองจอก	สวนหนองจอก	เดิมเป็นสวนรกร้างขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ภายในสวนมีลานกีฬา เวทีกลางแจ้งสำหรับจัดกิจกรรม
เขตห้วยขวาง	โรงละครกรุงเทพ	จัดตั้งเพื่อใช้จัดแสดงนิทรรศการ แสดงงานศิลปะละคร คอนเสิร์ต ประชุมและสัมมนาต่าง ๆ
	ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย	ก่อตั้งขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางวิจัย อนุรักษ์ พัฒนาถ่ายทอด ส่งเสริมและแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมไทยสาขาต่าง ๆ รวมทั้งรักษาวัฒนาธรรมไทยให้คงอยู่ตลอดไป
	หอศิลป์ตากู	จัดตั้งขึ้นโดยมุ่งส่งเสริมและเผยแพร่งานศิลปะร่วมสมัยของไทย ซึ่งกิจกรรมต่างๆ ในหอศิลป์ตากูจะสับเปลี่ยนไปในแต่ละเดือน นอกจากนี้ยังมีการอบรมและเสวนา
พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร		
เขตคันนายาว	สถานที่ตั้ง: วัดบุญศรีมุนีกรณ 28/1 ซอยอินทรา 46	แสดงวิถีชีวิตของชุมชนคันนายาว ที่มีลักษณะเป็นเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ มีลักษณะชุมชนที่เรียบง่าย โดยมีชื่อเสียงทางด้านการทำอุปกรณ์จับปลาต่าง ๆ
เขตดินแดง		แสดงประวัติศาสตร์ที่สำคัญในท้องถิ่น วิถีชีวิตความเป็นอยู่ เช่น ประเพณีวันถือศีลอด วันออกบวชออกสยะยี่
เขตดอนเมือง	สถานที่ตั้ง: วัดพรหมรังษี 24/1 หมู่ 5 ซอยศิริบุษ	แสดงประวัติศาสตร์ของพื้นที่ในอดีต และผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของชุมชน รวมถึงแสดงวิถีชีวิตจากอดีตสู่ปัจจุบัน และแสดงประเพณีศิลปวัฒนธรรม เช่น ประเพณีตักบาตรเทโว ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง
เขตดุสิต	สถานที่ตั้ง: อาคารไม้หน้าพิพิธภัณฑสถานเด็กสวนเกียกกาย	แสดงประวัติศาสตร์ การกำเนิดเขตดุสิต และประเพณีวิถีชีวิตที่สำคัญในเขต

ตารางที่ 3.4 (ต่อ)

เขต	สถานที่	มรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ
เขตบางเขน	สถานที่ตั้ง: อาคาร 18 มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ถนนแจ้งวัฒนะ	แสดงประวัติศาสตร์ของพื้นที่ในอดีต แหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิต ภูมิปัญญา และผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงที่เกิดจากความคิดของบรรพบุรุษในชุมชน
เขตบางซื่อ	สถานที่ตั้ง: โรงเรียนปริยัติธรรมวัดสร้อยทอง 1319 ถนนประชากรราษฎร์สาย 1	แสดงประวัติศาสตร์ที่สำคัญของท้องถิ่น ที่มาของเขตบางซื่อ รวมถึงอาชีพที่น่าสนใจ เช่น ทำกระดาษข่อย ทำหัวโขน ดอกไม้ประดิษฐ์จากดิน นอกจากนี้ยังมีการแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญในพื้นที่
เขตบางนา	สถานที่ตั้ง: โรงเรียนบางนาใน 200 ถนนสรรพาวุธ ซอยบางนา	แสดงประวัติศาสตร์เขตบางนา ความเป็นอยู่ของชาวมอญ และแนะนำผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นและสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ
เขตบางรัก	สถานที่ตั้ง: พิพิธภัณฑ์ชาวบางกอก เลขที่ 273 ซอยเจริญกรุง 43	แสดงเขตบางรักจากอดีตถึงปัจจุบันว่าเป็นแหล่งกิจการค้านานาชาติ ที่สำคัญของกรุงรัตนโกสินทร์ โดยเป็นจุดรวมของความทันสมัยและศิลปวิทยาการใหม่จากต่างประเทศ ซึ่งถือว่าเป็นเขตที่เคยเป็นชุมชนของชาวต่างชาติที่ใหญ่ที่สุดในเมืองไทย
เขตพระโขนง	สถานที่ตั้ง: วัดธรรมมงคล 123 ซอยปทุมวิภา 20 สุขุมวิท 101	แสดงความเป็นมาของเขตที่ว่า เขตพระโขนงเดิมเป็นอำเภอหนึ่งที่ขึ้นอยู่กับจังหวัดนครเขื่อนขันธ์ ซึ่งเป็นจังหวัดสมุทรปราการในปัจจุบัน
เขตยานนาวา	สถานที่ตั้ง: ศาลาทรงไทยวัดคลองภูมิ 22 ถนนพระราม 3 ซอย 46	แสดงประวัติความเป็นมาของยานนาวาทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบัน รวมถึงแสดงศิลปวัฒนธรรม ศาสนา เช่น งานวัดอัฐมีบูชาด้าน การละเล่นของเด็กชาวสวน
เขตพญาไท	สถานที่ตั้ง: กรมประชาสัมพันธ์ ซอยอารีย์สัมพันธ์	แสดงที่มาของพื้นที่เขตพญาไท และหน่วยงานที่สำคัญในอดีต เช่น กรมทหารราบที่ 1 สถานีวิทยุกรุงเทพ โรงเรียนไพบรุษนิย เป็นต้น
เขตพระนคร	สถานที่ตั้ง: อาคารเรือนไม้ปั้นหยา ในสำนักงานเขต แขวงสามพระยา	แสดงประวัติศาสตร์ที่สำคัญของท้องถิ่น ภูมิปัญญา และวิถีชีวิตชุมชน เช่น ชุมชนพราหมณ์ ชุมชนบ้านบาตร ชุมชนพานถม เป็นต้น

ตารางที่ 3.4 (ต่อ)

เขต	สถานที่	มรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ
เขตลาดกระบัง	สถานที่ตั้ง: วัดสุทธาโกชน์ เลขที่ 132 หมู่ 7 ซอยคลองกรุง 2	จัดแสดงประเพณีและศิลปวัฒนธรรม เช่น ตักบาตร พระร้อย ตักบาตรน้ำผึ้ง แห่งสังฆะตบ การละเล่น สะบ้า และแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวในพื้นที่
เขตวังทองหลาง		แสดงประวัติศาสตร์ ประเพณีและศิลปวัฒนธรรมของคนท้องถิ่น เช่น ประเพณีกวนข้าวทิพย์ การเลี้ยงน้ำชาของชาวมุสลิม และประเพณีในวันสำคัญทางศาสนาต่าง ๆ
เขตวัฒนา	สถานที่ตั้ง: โรงเรียนวัดภาชี 33/4 เอกมัย 23 แขวงคลองตัน	แสดงประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมของภูมิปัญญา และวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น เช่น การทำสมุนไพรบ้านช่างไทย รวมถึงแนะนำผลิตภัณฑ์และสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง
เขตสวนหลวง		แสดงประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาและวิถีชีวิต ซึ่งชุมชนส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร รวมถึงแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญและผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียง
เขตสัมพันธวงศ์	สถานที่ตั้ง: วัดสุทธาโกชน์ เลขที่ 132 หมู่ 7 ซอยคลองกรุง 2	จัดแสดงเรื่องราวประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต และภูมิปัญญาของชาวสัมพันธวงศ์อย่างครบถ้วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องราวและวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายจีน
เขตหนองจอก	สถานที่ตั้ง: อาคารพิพิธภัณฑสถานบริเวณสวนไม้มิ่งคลพระราชนันทน 76 จังหวัด	แสดงประวัติศาสตร์ของพื้นที่ และผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียง ได้แก่ กรงนกทำจากเขาสัตว์ เครื่องจักรสาน หมวกถัก และผ้าคลุมหน้า รวมทั้งแสดงการละเล่นที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่

ที่มา: กรมศิลปากร, 2543

กองการท่องเที่ยว สำนักปลัดกรุงเทพมหานคร, 2547

ศูนย์ส่งเสริมการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร, 2543

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2546

3.5 การวิเคราะห์เส้นทางการท่องเที่ยวในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์

การวิเคราะห์เส้นทางการสัญจร เพื่อที่ทราบถึงเส้นทางตัวอย่างในการจัดกิจกรรมเสริมในลักษณะของการทัศนศึกษา ทั้งแบบการเดินทาง ขี่จักรยาน นั่งรถราง และการนั่งเรือ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. เส้นทางทัศนศึกษาที่เป็นเส้นทางท่องเที่ยวทางเท้า และทางจักรยาน

- 1) บริเวณพระบรมหาราชวัง วัดพระแก้ว วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร วัดอรุณราชวราราม และวัดโพธิ์
- 2) บริเวณพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร หอศิลป์ วัดบวรนิเวศ ถนนราชดำเนินกลาง
- 3) บริเวณวัดราชบพิธ วัดสุทัศน์ วัดราชนันทาราม วัดเทพธิดา วัดมเหยงคณ์พาราม
- 4) บริเวณวัดอิทธิวิหาร วัดเบญจมบพิตร พระบรมรูปทรงม้า ละสนามมวยราชดำเนิน

2. เส้นทางทัศนศึกษาที่เป็นเส้นทางท่องเที่ยวทางเรือ

- 1) บริเวณคลองรอบกรุง
- 2) บริเวณคลองคูเมืองเดิม คลองหลอดเหนือและใต้
- 3) บริเวณคลองผดุงกรุงเกษม
- 4) บริเวณคลองแสนแสบ
- 5) บริเวณแม่น้ำเจ้าพระยา

3. เส้นทางทัศนศึกษาที่เป็นเส้นทางรถราง

- 1) บริเวณพระบรมหาราชวัง วัดพระแก้ว สนามหลวง วัดโพธิ์ วัดพระเชตุพนท่าเตียน และท่าช้าง

3.6 การวิเคราะห์แหล่งเรียนรู้ในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์

จากการวิเคราะห์ พบว่าพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์มีแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมไทยในรูปแบบตามอัธยาศัย ที่ไม่ได้มีการจัดตั้งเป็นองค์กรมากกว่าแหล่งเรียนรู้ที่มีการจัดตั้งเป็นองค์กร จึงส่งผลกระทบต่อการประสบปัญหาการสืบทอดงานที่ลดน้อยลง เนื่องจากว่างานศิลปวัฒนธรรม เป็นงานที่ต้องอาศัย

ความประณีต อดทน และมีการเรียนการสอนแบบปากต่อปาก สืบทอดในวงแคบ อยู่ในระดับครอบครัว และหมู่บ้าน จึงทำให้ลูกหลานรุ่นใหม่ไม่ได้เรียนรู้ และไม่นิยม

นอกจากนี้แหล่งเรียนรู้ส่วนใหญ่ในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ มีลักษณะการใช้สื่อประเภทที่ไม่สามารถมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ใช้งาน ในรูปแบบของ นิทรรศการ พิพิธภัณฑสถาน สิ่งพิมพ์ ซึ่งมีลักษณะบรรยายภาพหรือลักษณะทางกายภาพที่ไม่เหมาะสมต่อผู้ใช้บริการ ส่งผลให้ไม่เป็นที่นิยม และเป็นที่รู้จักน้อย และแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ ส่วนมากใช้แหล่งเรียนรู้เดิม และใช้อาคารเก่าหรืออาคารประวัติศาสตร์มาเป็นแหล่งเรียนรู้ซึ่งลักษณะอาคารมีความงามทางประวัติศาสตร์แต่ไม่เป็นที่ดึงดูดสายตาต่อผู้ใช้บริการโดยเฉพาะเยาวชนซึ่งเป็นกำลังของชาติ

ดังนั้นจึงสมควรที่จะต้องมีการออกแบบ และจัดตั้งองค์กรศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ โดยมีการออกแบบลักษณะทางกายภาพ และลักษณะสื่อที่น่าสนใจให้เหมาะสมและอนุรักษ์ในเชิงพาณิชย์ และสนับสนุนอาชีพงานศิลปวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป ซึ่งจากการสำรวจสามารถจำแนกวัฒนธรรมไทยที่ปรากฏในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ได้ ดังนี้

- 1) คนกรรม ได้แก่ อาหารและขนมไทย
- 2) พัสตราภรณ์ ได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม และเครื่องประดับ
- 3) เวชกรรม ได้แก่ สมุนไพร ยาดอก การนวดแผนไทย เครื่องหอม
- 4) ศิลปกรรม ได้แก่ ดนตรี ขั้วร้อง การละคร
- 5) วรรณกรรม ได้แก่ นวนิยาย นิทาน ตำนาน
- 6) จิตรกรรม ได้แก่ ภาพเขียน ภาพวาด และภาพถ่าย
- 7) หัตถกรรม ได้แก่ ผลิตภัณฑ์เครื่องสาน เครื่องเงินทอง เครื่องไม้ เครื่องถมและเครื่องบุ
- 8) ปะติมากรรม ได้แก่ เครื่องปั้นดินเผา เทวรูป พระพุทธรูป
- 9) สถาปัตยกรรม ได้แก่ รูปแบบของอาคารประเภท วัด วัง ที่อยู่อาศัย
- 10) นันทนาการ ได้แก่ นันทนาการกลางแจ้ง และในร่ม
- 11) ประเพณี ได้แก่ จารีตประเพณี และการดำรงชีพ
- 12) วิทยาศาสตร์ ได้แก่ เวทมนตร์ คาถา เทพเจ้า
- 13) การเมืองการปกครอง ได้แก่ กฎหมาย